

Construccions comparatives proporcionals

Carles Riera

Per a expressar que una cosa és d'una determinada manera en un grau superior o inferior es fan servir les construccions anomenades comparatives proporcionals, del tipus *com més/menys... més/menys, quant més/menys... tant més/menys*.

Com que Fabra, en una conversa filològica¹, va recomanar de fer servir la construcció *com més ... més* corresponent a la castellana *cuanto más... más* (preferint-la a la també usada antigament *quant més... tant més*)², ara hi ha qui creu que *quant més* i *quant menys* sempre són incorrectes³. Doncs... no pas sempre!, és clar. La recomanació de Fabra val únicament per a *quant més* o *quant menys* en construccions comparatives proporcionals⁴. I tampoc en aquestes construccions no s'ha de condemnar l'ús de *quant més ... (tant) més*.

Ens referim lògicament a totes les variants de la forma *quant*, o sigui als conjunts *quant més, quanta més, quants més, quantes més* i també a *quant menys, quanta menys, quants menys i quantes menys*.

Veurem, primer, l'ús de *quant més / quant menys* en general i, després, l'ús del mateix conjunt i del conjunt *com més / com menys* en les construccions comparatives proporcionals.

EN GENERAL

Vegem, per començar, aquest exemple de Fabra: «Avui trobem de costat vùlguesho amb s sonora i vùlguisho amb s sorda (en no essent que escrivissim vùlguisho!); amb el guió tindriem vùlgues-ho i

vulgui-s'ho; **quant més clar!**» (Fabra, conv. 850, OC, p. 838).

Notem que es tracta de la construcció «*quant més* + adjectiu» corresponent a l'estructura castellana «*cuanto más* + adjectiu».

Altres vegades, el conjunt *quant més* (i variants) té un valor adverbial (exemples: **Quant més haurem d'esperar? Si agraeix el que li vas fer l'any passat, quant més això que ara li has solucionat!** En la segona part d'aquest segon exemple s'hi sobreentén el verb: *Si agraeix el que li vas fer l'any passat, quant més agrairà això que ara li has solucionat!*, i, aquí, *quant més* equival a *més i més*). D'altra banda, molt sovint el conjunt *quant més* (i variants) té un valor pronominal (**Quants més en vindran?**).

Observem que, en aquests casos, hi ha una correspondència entre les formes castellanes *cuanto, cuantos* i les catalanes *quant, quants*.

Ara bé, la construcció castellana *cuanto antes* no s'ha de traduir per «quant abans» sinó per **com més aviat millor** o per **al més aviat (possible)**. Exemple:

*El PSIB-PSOE celebra la data fixada per a la Sessió d'Investidura, que permetrà començar a fer feina quant abans per a la ciutadania de Balears → ... que permetrà començar a fer feina **com més aviat millor** (o **al més aviat**) per a la ciutadania de Balears.*

Així, segons la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* del IEC, «no és acceptable substituir *com més*

1 Cf. Conv. 218 (9-XI-1920), *Converses filològiques*, dins *Obres completes*, vol. 7, Barcelona, 2010, pp. 336-337.

2 F. de B. Moll, *Diccionari castellà-català* (Palma de Mallorca 21987, s.v. *cuanto-a*), fa correspondre el cast. *cuanto más* al cat. *quant més, com més*. J. RUAI, *Català complet / 2* (Barcelona 2007, p. 297) recull totes dues construccions: *com més... més, i quant més... tant més* (i variants) amb exemples. En l'«Apèndix» de la *Gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra, de l'any 1956 (editada per Joan Coromines i amb una «taula de l'ús de les preposicions i conjuncions» redactada per Enric Hernández i Roig), llegim a la p. 180 (6a ed., 1974): **quant més** *Quant més gran més pesat* **quant menys** *Quant menys treballa menys enreda. com més* *Com més temps passa menys m'oriento* **com menys** *Com menys parla menys en sap*. O sigui: totes quatre construccions.

3 Cal dir que enunciats massa escarits poden induir a error. Així, el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals ésAdir té un fitxa sobre **quant més / *quant menys* amb l'etiqueta «no admissible», amb els equivalents **com més / com menys** i aquests dos exemples: *Quant més ens diguin que callem, més fort cridarem* = **Com més ens diguin que callem, més fort cridarem**, i *Quant menys dormim, més cansats estem* = **Com menys dormim, més cansats estem**.

4 Cf. GIEC, § 28.5.4.

aviat millor per com abans millor ni per quant abans millor» (§ 10.3.3.e). Exemple:

*Ens interessa, doncs, estimular el creixement del maxil·lar cap endavant i eixamplar-lo; aquí hem de començar el tractament quant abans millor → ... aquí hem de començar el tractament **com més aviat millor**⁶.*

EN CONSTRUCCIONS COMPARATIVES PROPORCIONALS

Com hem dit en començar, quan volem dir que una cosa és d'una determinada manera en un grau inferior o superior quantitativament, ja que depèn proporcionalment del grau d'un segon factor, fem servir les locucions *com més* i *com menys*.

El *Diccionari castellà-català* d'Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1985, s.v. *cuanto -ta* dona aquestes correspondències (entre altres):

a) adjectiu: cast. *cuanto más... más* → cat. *com més... més* (*Cuanto más obreros, más trabajo*, com més obrers, més feina);

b) pronom *cuanto antes* → *com més aviat* (*Cuanto antes te vayas, antes llegarás*, com més aviat te'n vagis, més aviat arribaràs); *cuanto antes* → *tan aviat com puguis*, *com més aviat millor* (*Escribe cuanto antes*, escriu com més aviat millor); *cuanto más... más* (o *menos*) → *com més...*, *més* (o *menys*) (*Cuanto más venden, más ganan*, com més en venen, més hi guanyen. *Cuanto más pidas, menos te darán*, com més en demanis, menys te'n donaran);

c) adverb: *cuanto antes* → *com més aviat* (*Cuanto antes te vayas...*, com més aviat te'n vagis...); *cuanto antes* → *com més aviat millor*, *tan aviat com puguis* (*Vete cuanto antes*, ves-te'n com més aviat millor); *cuanto más... más* → *com més...*, *més* (*Cuanto más rico, más tonto*, com més ric, més ruc...).

Notem que en *b* i en *c* trobem exemples repetits.

Els conjunts *quant més* i *quant menys* formant part d'estructures comparatives proporcionals, que trobem en la llengua antiga, i en registres formals en alguns autors contemporanis⁶, no són les recomanades d'ençà de Fabra.

Però vegem ara què diu Fabra exactament en la Conv. 218 (9-XI-1920):

«Un lector d'aquestes converses ens escriu preguntant-nos si no seria millor, com a traducció de la construcció castellana *cuanto más... tanto más*, la construcció *quant més... tant més*, que no la construcció generalment admesa *com més... més* (ex.: *Com més treballa, més ric és*), on ell creu veure una de tantes construccions defectuoses, vulgars, «il·literàries», del català modern. Certament, en català antic, trobem la construcció *quant més... tant més*:

«... car quant de major pobresa l'hom és exit e entra en rica vida, tant aquella li és més graciosa.»

Però amb molta més de freqüència hi trobem la construcció *com més... més*.

«... com més aygua hi lançaven, més s'encenien.»
«... e la galera, com més anava, més s'omplia d'aygua.»
«... com més mal los pot fer, ne resta més content.»
«... e com més ne direu, més en va les despendreu.»
«... com més hi pens, pus (= més) clar ho veig.»

I amb els dos termes reforçats mitjançant l'anteposició del mot *tant*: «... tant com lo home és més savi, tant deu més ab discreció cobrir los naturals moviments»⁷ (fins aquí la citació de Fabra).

Així, doncs, Fabra es limita a fer notar que, ja antigament, la construcció *com més... més* era més freqüent que la construcció *quant més... tant més*. Únicament això.

5 Observem que l'expressió *com més aviat millor* no escau de fer-la servir en construccions amb el verb en temps de passat: «Han vingut com més aviat millor» → *Han vingut al més aviat possible*, «Van venir com més aviat millor» → *Van venir al més aviat possible*.

6 Cf. Optimot. Consultes lingüístiques, fitxa 4011/3. Vegem alguns exemples de *quant més... (tant) més* (i *més... quant més*) trets d'obres d'autors relativament moderns (segons el DDL, s.v. *quant*): *Els enamorats quant més renyeixen més s'estimen*. [Bertrana (1934)]. [...] *quant més exclusiu sigui el nostre sentiment, tant més ardida, pròpia, nova i complexa serà la nostra expressió*. [Montoliu (1917)]. *L'ou, quant més cuit al caliu | Es tant menys digestiu*. [Fages (1888)]. *Un nom seria més viu en el record dels homes quant més mogué el cor i el cervell en pronunciar-lo*. [Domingo (1927): 32, p. 80]i. *Un descobriment té sempre tanta més importància quant més endins es fa dins el desconegut [...]*. [Sureda³ (1963): A, p. 33]i. [...] *la gràcia de Déu obra en nosaltres amb tanta major força i virtut quant menys troba impediment en nosaltres [...]*. [Riber (1918) [T]: 24, p. 15]i. *Tant quant més agradable resulti la feyna, mes estimada haurà d' ésser la vida [...]*. [Salvat (1904): 37, p. 15]i. *Als botiguers deixeu-los vendre, quant més millor [...]*. [Rusiñol (1922): N, p. 84]i. [*Considerar*], *quant més sovint podrà, com el cos sacratíssim de Crist Senyor nostre quedà deslligat i apartat de l'ànima [...]*. [Calveras (1930) [T]: 24, p. 145]i. *És de desitjar que, quant abans millor, desaparegui aquest confusionisme legislatiu [...]*. [Marquès (1933): 35, p. 34]i. [...] *si no es treu la causa productora quant abans, esdevenen lesions irreparables [...]*. [Gallart (1923): 61, p. 29]i.

7 Cf. nota 1. Vegeu altres exemples antics en el DCVB, s.v. *com*.

Com fa notar també Gulsoy (dins el DECat⁸): «La construcció *quant més... tant més* també tenia bastant d'ús.» I cita exemples antics. I afegeix, més avall: «Així i tot, però, la construcció que s'ha admès avui en el llenguatge literari, *com més... més*, s'usava, com ho fa constar Fabra [conv. 218], encara més sovint.»

D'acord, doncs, amb la preferència fabriana, podem establir una distinció entre a) aquelles construccions comparatives proporcionals en què *com* (formant part del conjunt *com més*) té un valor quantitatiu no comptable (casos en què no fóra possible la construcció paral·lela amb *quant més*, i variants) i b) aquelles construccions comparatives proporcionals en què *com* (formant part del conjunt *com més*) té un valor quantitatiu comptable (casos en què fóra possible la construcció paral·lela amb *quant més*, i variants). Per consegüent, la forma *com* no té el mateix valor en aquests dos casos:

- *Com més amics, més clars* (valor quantitatiu no comptable).
- *Com més serem, més riurem* (valor quantitatiu comptable).

Vegem ara uns quants exemples d'aquestes construccions classificats en aquests dos grups:

A) VALOR QUANTITATIU NO COMPTABLE

1. *Aquest forat s'engrandeix, com més va més.*
2. *Com més anem, menys valem.*
3. *Com menys vaig al gimnàs, més em costa de tornar-hi.*
4. *Com menys denses siguin les sabatilles, menys energia hauran de gastar els atletes durant l'exercici.*
5. *Com més rics, més animals*⁹. O: *Com més alt més animal.*
6. *Com més s'omple el cor, més es dilaten les parets.*

⁸ Vol. VI, s.v. *quant*.

⁹ J. Leonardo Giménez, en un article titulat «Quant més rics més animals», publicat a *Levante-EMV*, 12 d'abril del 2013, explica el significat d'aquesta sentència, popular al País Valencià (el nombre d'animals, fossin cavalls, muls o ases, que tiraven de la carrossa fúnebre en un enterrament depenia dels béns patrimonials de la persona difunta), alhora que reivindica la construcció *quant més... més*. També ho fa Abelard Saragossà en *¿Com convé ensenyar el valencià? Una contribució lingüística* (en curs d'edició [comunicació personal: 26 setembre 2019]). En canvi, Josep Lacreu, en el *Manual d'ús de l'estàndard oral* (València ²1992), p. 139, considera un castellanisme la construcció esmentada.

B) VALOR QUANTITATIU COMPTABLE

7. *Com més serem a taula, la joia és més gran.* Preferible a: *Quants més serem a taula, la joia és més gran.*
8. *Com més vendes facis, més comissions tindràs.* Preferible a: *Quantes més vendes facis, més comissions tindràs.*
9. *Com més recursos hi hagi, més fàcil és que els insectes no competeixin entre ells.* Preferible a: *Quants més recursos hi hagi, més fàcil és que els insectes no competeixin entre ells.*
10. *Com més pocs són, més mengen.* Preferible a: *Quants més pocs són, més mengen.*

CONCLUSIONS

1. Els conjunts *quant més* (i variants) i *quant menys* (i variants) no són incorrectes.
2. En les construccions comparatives proporcionals, Fabra i la normativa actual prefereixen els conjunts *com més* i *com menys*.
3. En les construccions comparatives proporcionals, especialment aquelles en què *com* té un valor quantitatiu comptable, no són rebutjables les formes amb *quant més*, *quant menys* (i variants).■